

Stanowisko
Węgiersko–Polskiej Komisji Historycznej
Węgierskiej Akademii Nauk

Budapeszt–Warszawa–Kraków–Wrocław

27.02.2024

Nowa polska podstawa programowa nauczania, która ma zostać wprowadzona przez Ministerstwo Edukacji Narodowej w 2024 r., przyniesie istotne zmiany w polskim systemie edukacji. Zmiany mają również znaczący wpływ na edukację historyczną na poziomie szkoły podstawowej.

We wstępie do materiału, opublikowanego na stronie internetowej MEN (www.gov.pl/web/edukacja/zmiana-podstawy-programowej--zaczynamy-prekonsultacje), nowe cele zostały określone następująco: „Nadrzędnymi celami edukacji historycznej w szkole podstawowej są rozbudzanie zainteresowania przeszłością – począwszy od historii swojej rodziny, *przez historię lokalną i regionalną* po historię Polski i powszechną – oraz *budowanie szacunku dla innych ludzi oraz dokonań innych narodów*”. Członkowie Komisji mogą jedynie się zgodzić z tymi celami. Analizując cały tekst, ubolewamy jednak, że w projekcie podstawy programowej dla szkoły podstawowej, znalazły się propozycje, które są sprzeczne z celami określonymi we wstępie do dokumentu.

Węgiersko–Polska Komisja Historyczna Węgierskiej Akademii Nauk uważa, że nowy projekt w trzech miejscach w niewłaściwy sposób podchodzi do polsko–węgierskich stosunków historycznych. *Stosunki polsko–węgierskie w XIV i XV wieku* oraz *panowanie Stefana Batorego ze szczególnym uwzględnieniem jego polityki zewnętrznej* zostały usunięte z dotychczasowej podstawy programowej, a wydarzenia Powstania Węgierskiego 1956 roku zostały przedstawione w innym kontekście.

Komisja uważa, że usunięcie i modyfikacja ww. tematów w projekcie podstawy programowej nie sprzyja rozwijaniu świadomości regionalnej uczniów, nie przyczynia się do „budowania szacunku dla innych ludzi oraz dokonań innych narodów” oraz wyraźnie ogranicza wiedzę o historii Polski i możliwość rozwijania polskiej świadomości narodowej i regionalnej.

1) Stosunki polsko-węgierskie w XIV-XV wieku obejmują tak ważne w historii i współczesności naszego regionu Zjazdy w Wyszehradzie oraz okolicznościami dojścia do władzy dynastii Andegawenów, po wygaśnięciu dynastii Piastów. Ponadto historia i znaczenie polsko-węgierskiej unii personalnej za panowania króla Ludwika Węgierskiego (dla Węgrów: Ludwika I Wielkiego), następnie działalność córki Ludwika, Jadwigi w Polsce (m.in. odtworzenie Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie) i wreszcie jej małżeństwo z Władysławem Jagiełłą, które położyło podwaliny pod Rzeczpospolitą Obojga Narodów. Nie można też zaprzeczyć bogatemu dziedzictwu kulturowemu tego okresu (np. za panowania Ludwika i Jadwigi obraz Czarnej Madonny umieszczono w Częstochowie, w klasztorze zakonu paulinów, założonym przez Węgrów). Historia Polski XIV-XV wieku jest więc nierozdzielnie związana z historią Węgier. To właśnie w XIV wieku współpraca regionalna nabrała nowego rozpędu, a monarchowie naśladowali się (Kazimierz III, Karol IV, Karol I i Ludwik). Trzeba się o tej historii uczyć, bo bez niej nie da się zrozumieć przełomowych lat historii Polski, wstąpienia dynastii Jagiellonów na polski tron i jej dojścia do władzy w regionie.

2) Stefan Batory został wybrany na króla Polski jako Węgier, księżę Siedmiogrodu. Historycy są zgodni co do tego, że jego wybór był jedną z najlepszych decyzji polskiego Sejmu tamtych czasów. W jego osobie na tronie polsko-litewskim zasiadł władca, utalentowany pod każdym względem i zdolny odpowiedzieć na wyzwania stojące przed krajem. Batory zmienił przestarzały system podatkowy, zreformował sądownictwo w celu usunięcia korupcji, przeprowadził reformę ziemi i zmodernizował armię. O powodzeniu jego reform świadczy fakt, że spełnił obietnicę i pokonał wojska cara Rosji Iwana Groźnego, który od 18 lat walczył w Inflantach. Batory opóźnił w ten sposób, o co najmniej 100 lat późniejszą hegemonię Rosjan w regionie Morza Bałtyckiego. Jednocześnie rola Batorego w szerzeniu humanizmu w Polsce w tym okresie jest niepodważalna, wprowadził on również istotne reformy w szkolnictwie publicznym. Nieprzypadkowo niemal w każdym polskim mieście znajduje się ulica, nazwana imieniem Batorego, jego imieniem również nazwano pierwsze gimnazjum niepodległego Państwa Polskiego, założone w Warszawie w 1918 roku. Dziedzictwo Batorego przetrwało wieki i trwa do dziś. W dobie zaborów dawało polskiemu społeczeństwu pociechę, nadzieję i program polityczny, a zasady jego programu geopolitycznego są żywe w polskiej polityce zagranicznej do dziś.

3) Historia Powstania Węgierskiego z 1956 roku nie jest wyłącznie historią węgierską. Na drodze do powstania, procesy polityczne na Węgrzech i w Polsce były ze sobą ściśle powiązane i wzajemnie na siebie wpływały. Gdy 19 października 1956 r. zmieniło się

kierownictwo polityczne w Polsce, a na czele kraju stanął Władysław Gomułka, węgierska opinia publiczna domagała się podobnych zmian w Budapeszcie. To nie przypadek, że antystalinowskie przemówienie polskiego przywódcy partyjnego z 20 października zostało opublikowane w całości na Węgrzech 23 października, co posłużyło jako bezpośredni katalizator wybuchu Powstania Węgierskiego w 1956 roku. Dlatego protestujący w Budapeszcie przemaszerowali pod pomnik generała Józefa Bema, wspólnego bohatera wolności Polaków i Węgrów, gdzie oprócz węgierskiej flagi wywiesili także polską flagę. W protestującym tłumie pojawiło się kilka transparentów i napisów wyrażających solidarność z Polską. Potem, gdy powstanie przerodziło się w antysowiecką wojnę o niepodległość, społeczeństwo polskie zjednoczyło się z walczącymi Węgrami. To właśnie Polacy udzielili Węgrom największej pomocy społecznej jesienią 1956 roku. Wyjątkowa solidarność polskiego społeczeństwa jest przedmiotem nauczania i pozostaje żywa na Węgrzech. W czasach socjalizmu polskie społeczeństwo wiernie pielęgnowało pamięć o Powstaniu Węgierskim 1956 r., a w latach 70. i 80. stało się ono ważnym punktem odniesienia dla ruchów opozycyjnych w walce o wolność i niepodległość.

Z przedstawionego projektu wynika, że Ministerstwo Edukacji Narodowej chce gruntownie zmienić program nauczania historii w szkołach podstawowych. Węgiersko-Polska Komisja Historyczna nie kwestionuje prawa do zmian, ale z punktu widzenia historyka pojawiają się poważne obawy co do jej proponowanego kształtu. Nowy projekt jest całkowicie sprzeczny z duchem polsko-węgierskiej tradycyjnej przyjaźni i sympatii, ale także z celami edukacji historycznej, określonymi w zmienionym tekście. Węgiersko-Polska Komisja Historyczna opowiada się za tym, aby zarówno w Polsce, jak i na Węgrzech edukacja historyczna na poziomie podstawowym i średnim obejmowała więcej materiału o naszych stosunkach zarówno bezpośrednio jak i pośrednio. Członkowie komisji są zgodni co do tego, że polsko-węgierskie relacje historyczne są kluczowe nie tylko dla zrozumienia historii naszych narodów, ale także dla historii całego naszego regionu, dlatego ich usunięcie z podstawy programowej na poziomie szkoły podstawowej może spowodować poważne wypaczenia w kształtowaniu świadomości narodowej i regionalnej przyszłych pokoleń.

prof. Áron Petneki, polonista, historyk, przewodniczący Węgiersko-Polskiej Komisji Historycznej WAN

prof. Dániel Bagi, polonista, historyk, wiceprzewodniczący Węgiersko–Polskiej Komisji Historycznej WAN

doktor Węgierskiej Akademii Nauk, HUN–REN Instytut Historii, Uniwersytet im. Loránda Eötvösa Kierownik Katedry Historii Europy Wschodniej i Środkowej oraz Historycznych Studiów Rusycystycznych

dr Miklós Mitrovits, polonista, historyk, sekretarz Węgiersko–Polskiej Komisji Historycznej WAN

HUN–REN Instytut Historii i Instytut Badań nad Europą Środkową – Ludovika
Uniwersytet Służby Publicznej w Budapeszcie

Sygnatariusze

Ze strony węgierskiej

1. dr István Kovács, polonista, historyk, poeta, członek Węgiersko–Polskiej Komisji Historycznej WAN
2. prof. Csaba Gy. Kiss, polonista, historyk literatury, doktor Węgierskiej Akademii Nauk, członek Węgiersko–Polskiej Komisji Historycznej WAN
3. dr László Tapolcai, polonista, historyk, członek Węgiersko–Polskiej Komisji Historycznej WAN, Uniwersytet im. Loránda Eötvösa Wydział Historii Wczesnonowożytnej
4. dr Endre László Varga, historyk, członek Węgiersko–Polskiej Komisji Historycznej WAN
5. prof. Ildikó Horn, historyk, doktor Węgierskiej Akademii Nauk, Uniwersytet im. Loránda Eötvösa Dyrektor Instytutu Historii
6. dr Éva Ring, polonistka, historyk, Uniwersytet im. Loránda Eötvösa Katedra Historii Europy Wschodniej i Środkowej oraz Historycznych Studiów Rusycystycznych
7. prof. Attila Zsoldos, historyk, członek zwyczajny Węgierskiej Akademii Nauk, HUN–REN Instytut Historii
8. prof. Pál Fodor, historyk, turkolog, HUN–REN Instytut Historii
9. prof. Antal Molnár, historyk, doktor Węgierskiej Akademii Nauk, dyrektor HUN–REN Instytut Historii, Profesor w Katedrze Historii Wczesnonowożytnej Uniwersytetu im. Loránda Eötvösa, członek Papieskiego Komitetu Nauk Historycznych
10. dr hab. András Fejérdy, historyk, wicedyrektor HUN–REN Instytut Historii
11. dr Béla Vilmos Mihalik, historyk, HUN–REN Instytut Historii
12. dr Teréz Oborni, historyk, HUN–REN Instytut Historii
13. dr Gábor Demeter, historyk, HUN–REN Instytut Historii, Wiceprzewodniczący Sekcji Węgierskiej Wspólnej Komisji Historycznej Bułgarsko–Węgierskiej
14. dr László Bíró, historyk, HUN–REN Instytut Historii
15. dr Judit Gál, historyk, HUN–REN Instytut Historii
16. dr Attila Pók, historyk, HUN–REN Instytut Historii
17. dr Dénes Soksevits, historyk, HUN–REN Instytut Historii
18. dr Krisztián Csaplár–Degovics, historyk, HUN–REN Instytut Historii
19. Prof. Enikő Csukovits, történész, HUN–REN Instytut Historii, doktor Węgierskiej Akademii Nauk, redaktor naczelny „Századok”

20. dr hab. Lajos Pálfalvi, polonista, Katolicki Uniwersytet im Pétera Pázmánya, kierownik Katedry Studiów Polskich
21. dr Judit Reiman polonista, Katolicki Uniwersytet im Pétera Pázmánya
22. dr Orsolya Németh, polonista, Katolicki Uniwersytet im. Pétera Pázmánya
23. Prof. István D. Molnár, historyk, doktor Węgierskiej Akademii Nauk
24. dr Imre Molnár, polonista, historyk, dyplomata
25. dr Karol Biernacki, historyk, archiwista, prezes kapituły Fundacja im. Wacława Felczaka w Budapeszcie
26. Márta Gedeon, Członek Rady Nadzorczej Fundacji Wacława Felczaka w Budapeszcie
27. mgr. István Miklós Balázs, historyk, dyrektor Polskiego Instytutu Badawczego i Muzeum w Budapeszcie
28. dr hab. Zoltán Tefner, Corvinus University of Budapest
29. dr Ildikó Rosonczy, historyk
30. Márton Okos, Prezes Stowarzyszenia Tradycji Bathory–Bem
31. dr György Dupka, historyk, prezes wykonawczy Międzynarodowego Stowarzyszenia Historyków Gułagu i Gupwiku
32. dr Galuska László, lekarz, doktor Węgierskiej Akademii Nauk, Uniwersytet w Debrecznie
33. dr Katalin Schrek, historyk, Uniwersytet w Debrecznie
34. dr Noémi Petneki, historyk literatury, tłumacz

Ze strony polskiej

1. prof. dr hab. Maciej Janowski, historyk, dyrektor Instytutu Historii im. T. Manteuffla PAN, przewodniczący Polsko–Węgierskiej Komisji Historycznej IH PAN
2. prof. dr hab. Marek Kornat, historyk, Instytut Historii im. T. Manteuffla PAN
3. dr Marta Piber-Zbieranowska, historyk, Instytut Historii im. T. Manteuffla PAN
4. dr Michał Zbieranowski, historyk, Instytut Historii im. T. Manteuffla PAN
5. prof. Stanisław A. Sroka, historyk, Uniwersytet Jagielloński, członek Polsko–Węgierskiej Komisji Historycznej IH PAN
6. prof. Andrzej Nowak, historyk
7. prof. dr hab. Tomasz Pudłocki, Uniwersytet Jagielloński Instytut Historii
8. dr Łukasz Kamiński, historyk, Uniwersytet Wrocławski
9. dr Marek Mutor, wicedyrektor, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław
10. dr Lesław Spychała, historyk, Uniwersytet Wrocławski
11. prof. Krzysztof Kawalec, historyk, Uniwersytet Wrocławski
12. prof. dr hab. Wojciech Mrozowicz, historyk, Uniwersytet Wrocławski
13. Prof. László Kálmán Nagy, polonista, historyk, Kierownik Katedry Filologii Węgierskiej, Uniwersytet Jagielloński
14. dr hab. Grzegorz Bubak, historyk i filmoznawca, Uniwersytet Jagielloński Katedra Filologii Węgierskiej
15. dr hab. Tadeusz Kopyś, historyk i filmoznawca, Uniwersytet Jagielloński Instytut Studiów Europejskich
16. prof. Mirosław Szumiło, historyk, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej
17. dr Csilla Gizińska, Uniwersytet Warszawski, kierownik Katedry Hungaryistyki
18. dr Szymon Brzeziński, historyk, hungarysta, Biblioteka Narodowa w Warszawie
19. dr Gábor Danyi, historyk, Europejska Sieć Pamięć i Solidarność, Warszawa
20. dr Marcin Grad, hungarysta, Uniwersytet Warszawski Katedra Hungaryistyki

21. Prof. dr hab. Ryszard Grzesik, historyk, mediewista, kierownik Zakładu Historii Instytutu Sławistyki PAN
22. dr Jarosław Szarek, historyk
23. dr Wojciech Frazik, historyk
24. dr Ireneusz Wysokiński OP, historyk, dyrektor Archiwum Polskiej Prowincji Dominikanów
25. ks. dr Józef Łucyszyn CM, teolog, B. Rektor Instytut Teologicznego Księży Misjonarzy
26. Piotr Stefaniak, historyk
27. dr Tomasz Kurpierz, historyk, Instytut Pamięci Narodowej, Katowice
28. Michał Kwilecki, Wrocławskie Towarzystwo Polsko–Węgierskie
29. mgr Andrzej Kowalak, historyk kultury, badacz stosunków polsko–węgierskich, Warszawa
30. Annamaria Molnar-Borkowski, tłumacz
31. Grzegorz Łubczyk, ambasador RP w Budapeszcie (1997-2001), wiceprezes Stowarzyszenia Henryk Sławik – Pamięć i Dzieło, autor książek i filmów dokumentalnych o tematyce polsko-węgierskiej
32. Jerzy Snopek, historyk, tłumacz literatury, ambasador RP w Budapeszcie (2016-2022), członek Polsko-Węgierskiej Komisji Historycznej IH PAN
33. dr Michał Przeperski, historyk, Instytut Historii im. T. Manteuffla PAN
34. dr hab. Rafał Łatka, historyk, prof Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego